

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (четвърти състав)

9 юли 2020 година*

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите: — Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Договор за ипотечен кредит — Клауза за ограничаване на променливостта на лихвеният процент (клауза за „долен праг“) — Договор за новация — Отказ от предявяване на иск срещу договорните клаузи — Липса на обвързващо действие“

По дело C-452/18

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 3 de Teruel (Първоинстанционен и следствен съд № 3 Теруел, Испания) с акт от 26 юни 2018 г., постъпил в Съда на 11 юли 2018 г., в рамките на производство по дело

XZ

срещу

Ibercaja Banco SA,

СЪДЪТ (четвърти състав),

състоящ се от: М. Vilaras, председател на състава, S. Rodin (докладчик), D. Šváby, K. Jürimäe и N. Piçarra, съдии,

генерален адвокат: Н. Saugmandsgaard Øe,

секретар: L. Carrasco-Marco, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 11 септември 2019 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за XZ, първоначално от D. J. Fernández Yubero, а впоследствие от J de la Torre García, R. López Garbayo и M. Pradel Gonzalo, abogados,
- за Ibercaja Banco SA, от J. M. Rodríguez Cárcamo и A. M. Rodríguez Conde, abogados,
- за испанското правителство, първоначално от M. J. García-Valdecasas Dorrego, а впоследствие от Aguilera Ruiz, в качеството на представители,

* Език на производството: испански.

– за Европейската комисия, от J. Vaquero Cruz, N. Ruiz García Napoleón и C. Valero, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 30 януари 2020 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване е относно тълкуването на членове 3—6 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).
- 2 Преюдициалното запитване е отправено в рамките на спор между XZ и Ibercaja Banco SA относно клаузи в сключен от тях договор за ипотечен кредит.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Член 3 от Директива 93/13 гласи:

„1. В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора.

2. Не се счита за индивидуално договорена клауза, която е съставена предварително и следователно потребителят не е имал възможност да влияе на нейното съдържание, по-специално във връзка с договори с общи условия.

Фактът, че някои аспекти от дадена клауза или някоя отделна клауза са индивидуално договорени, не изключва приложението на настоящия член към останалата част на договора, ако общата преценка на договора сочи, че той е договор с общи условия.

Когато продавач или доставчик твърди, че клауза от договор с общи условия е договорена индивидуално, той следва да докаже това с факти.

3. Приложението съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които се смятат за неравноправни“.

- 4 Член 4 от тази директива предвижда, че:

„1. Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.

2. Преценката за неравноправния характер на клаузите не се свързва нито с основния предмет на договора, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и по отношение на доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език“.

5 Член 5 от посочената директива има следното съдържание:

„При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. При наличие на съмнение за смисъла на определена клауза, тя се тълкува в най-благоприятен за потребителя смисъл. Настоящото правило не се прилага във връзка с процедурите по реда на член 7, параграф 2“.

6 Член 6, параграф 1 от същата директива уточнява:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорот продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

7 Съгласно член 8 от Директива 93/13:

„Държавите членки могат да приемат или да запазят в сила по-строгите действащи разпоредби, които са в съответствие с Договора, в областта на настоящата директива, с цел да осигурят максимална степен на защита на потребителите“.

8 Точка 1, буква р) от приложението към тази директива, в което има указателен и неизчерпателен списък на клаузите, които могат да бъдат обявени за неравноправни, има следното съдържание:

„Условия, които имат за предмет или резултат:

[...]

р) изключване или накърняване правото на потребителя да предяви иск или да използва други правни средства [...]“.

Испанското право

9 Кралски законодателен декрет 1/2007

10 Основното съдържание на Директива 93/13 е транспонирано в испанското право с Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (Закон 7/1998 относно общите договорни условия) от 13 април 1998 г. (BOE № 89 от 14 април 1998 г., стр. 12304), е бил преработен, с други разпоредби, транспониращи различни директиви на Съюза относно защитата на потребителите, с Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (Кралски законодателен декрет 1/2007 за одобряване на преработения текст на Общия закон за защита на потребителите и ползвателите и други допълващи закони) от 16 ноември 2007 г. (BOE № 287 от 30 ноември 2007 г., стр. 49181).

11 Член 10 от Кралски законодателен декрет 1/2007 гласи:

„Предварителният отказ от правата, признати с настоящия Кралски законодателен декрет на потребителите и ползвателите, е нищожен, както и действията, извършени при заобикаляне на закона, съгласно разпоредбата на член 6 от Código Civil (Граждански кодекс)“.

12 В член 83 от Кралски законодателен декрет 1/2007 се предвижда, че „[н]еравноправните клаузи са недействителни по право и се считат за несъществуващи“.

13 Граждански кодекс

14 Съгласно член 1208 испанския граждански кодекс:

„Новацията е нищожна, когато първоначалното задължение също е било нищожно, освен в случаите, когато само длъжникът може да се позове на нищожността или когато изначално унищожаемите действия могат да бъдат санирани чрез потвърждение“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

15 С нотариален акт от 23 декември 2011 г. XZ придобива недвижим имот от строителен предприемач за сумата 148 813,04 eur и така поема дълга на този предприемач по ипотечния кредит за този имот, отпуснат от кредитната институция Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón, понастоящем Ibercaja Banco. По този начин XZ приема всички споразумения и условия във връзка с ипотечния кредит (наричан по-нататък „договорът за ипотечен кредит“), както са определени от първоначалния длъжник и кредитната институция.

16 В договора за ипотечен кредит има клауза относно максималния и минималния лихвен процент по този кредит, а именно годишен процент, наречен „горен праг“, от 9,75 % и годишен процент, наречен „долен праг“, от 3,25 %.

17 Този договор за ипотечен кредит е изменен с акт за изменение от 4 март 2014 г. (наричан по-нататък „договорът за новация“) именно относно лихвения процент, договорен в клаузата за „долен праг“, който е намален до номиналния годишен процент от 2,35 %. Освен това в договора за новация има клауза със следното съдържание: „Страните потвърждават валидността и прилагането на кредита, считат условията за подходящи и поради това се отказват взаимно и изрично от всякакви искове срещу другата страна във връзка със сключения договор и неговите клаузи, както и изпълнението и направените до момента плащания, които признават за направени в съответствие с договора“. Освен това XZ отбелязва в саморъчно написана записка, че е наясно, че „лихвеният процент по кредита никога няма да падне под номиналния годишен процент от 2,35 %“.

18 XZ сезира запитващата юрисдикция, Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 3 de Teruel (Първоинстанционен и следствен съд № 3 Теруел) с иск за установяване на неравноправния характер на клаузата за „долен праг“, включена в договора за ипотечен кредит, и с претенция да бъде осъдена кредитната институция да премахне тази клауза и да ѝ възстанови недължимо платените въз основа на тази клауза суми от подписването на договора за кредит.

19 Тъй като Ibercaja Banco оспорва претенциите на XZ, като се позовава на клаузите на договора за новация, ищцата в главното производство иска запитващата юрисдикция да уточни също в каква степен правните актове, с които се изменя договор, по-конкретно една от клаузите му, на чийто

неравноправен характер се прави позоваване, също са „заразени“ от тази клауза и при това положение не са задължителни в съответствие с член 83 от Законодателен кралски декрет 1/2007.

- 20 Запитващата юрисдикция отбелязва, че след решение 241/2013 на Tribunal Supremo (Върховен съд, Испания) от 9 май 2013 г., с което се приема, че клаузите за „долен праг“ в договорите за ипотечен кредит са нищожни, тъй като не отговарят на изискванията за яснота и прозрачност, Ibercaja Banco започва да предоговаря тези клаузи в договорите за ипотечните кредити, които е отпуснала. При все това тази юрисдикция се съмнява, че предоговарянето на неравноправна клауза е съвместимо с установения в член 6, параграф 1 от Директива 93/13, принцип, че неравноправните клаузи не са обвързващи за потребителя.
- 21 Запитващата юрисдикция отбелязва, от друга страна, че би могло самият договор за новация да не отговаря на условията на „теста за прозрачност“, установен от Tribunal Supremo (Върховен съд). Тази юрисдикция извежда на преден план по делото в главното производство именно съществуващата значителна неравнопоставеност между договорените в ущърб на заемополучателя права и задължения, липсата на информация относно загубите, които той може да претърпи поради прилагането на новата клауза за „долен праг“, и липсата на възможност за заемополучателя да си възстанови така понесените загуби поради отказа от всякакви искове срещу кредитната институция.
- 22 При тези обстоятелства Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 3 de Teruel (Първоинстанционен и следствен съд № 3 Теруел) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли принципът на липса на обвързващо действие на недействителните клаузи (член 6 от Директива [93/13]) да се прилага и за сключените относно тези клаузи последващи договори и правни сделки, както е договорът за новация за изменение на кредита“?

След като абсолютната недействителност означава, че такава клауза никога не е съществувала в правното и в икономическото битие на договора, може ли да се приеме, че извършените впоследствие правни действия, а именно договорът за новация и техните последици за такава клауза, също изчезват от правната действителност и трябва да се считат за несъществуващи и без никакво действие?

- 2) Могат ли документите, които изменят или съдържат сделки относно недоговорени клаузи, които е възможно да не преминат успешно проверките за липса на неравноправност и за прозрачност, да се определят като общи договорни условия по смисъла на член 3 от Директива 93/13 и съответно за тях да се приложат същите основания за недействителност като за първоначалните документи, предмет на новацията или сделката?
- 3) Трябва ли отказът от предприемане на действия по съдебен ред, съдържащ се в договора за новация също да е недействителен, доколкото подписаните от клиентите договори не ги информират за наличието на недействителна клауза, нито за размера или паричната сума, която са имали право да получат за възстановяване на платените лихви поради първоначалното прилагане на клаузите за „долен праг“?

Клиентът съответно подписва отказ от предявяване на иск, без банката да го е информирала от какво нито от каква парична сума се отказва.

- 4) Следва ли от анализа на договора за новация за изменение на кредита с оглед на практиката на Съда на Европейския съюз и на член 3, параграф 1 и член 4, параграф 2 от Директива 93/13, че включената в този договор за новация нова клауза за „долен праг“ отново е опорочена поради липса на прозрачност, след като банката отново не е изпълнила

критериите за прозрачност, установени по този повод в решение на Tribunal Supremo (Върховен съд [...]) от 9 май 2013 г., и не е информирала клиента за истинската материална стойност на тази клауза за ипотеката му, за да може да е наясно с лихвения процент (и с произтичащия от това размер на месечната вноска), по който трябва да плаща, ако новата клауза за „долен праг“ бъде приложена, и с лихвения процент (и с произтичащия от това размер на месечната вноска), по който трябва да плаща, ако не се прилага каквато и да било клауза за „долен праг“, а се прилага договореният в договора за ипотечен кредит лихвен процент без долна граница?

С други думи, трябвало ли е при налагането на документа, определен като „документ за новация“, относно клаузите за „долен праг“ финансовата институция да спази изискванията във връзка с проверките за прозрачност, предвидени в член 3, параграф 1 и член 4, параграф 2 от Директива 93/13, и да информира потребителя за размера на сумите, с които е ощетен поради прилагането на клаузите за „долен праг“, както и за лихвата, която би се прилагала при липсата на такива клаузи, и дали, след като финансовата институция не е направила това при тези документи, също е налице основание за недействителност?

- 5) Могат ли клаузите относно действията по съдебен ред, включени в общите условия на договора за новация за изменение на кредита, да се считат за неравноправни поради съдържанието си с оглед на член 3, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с приложението към нея, където са посочени неравноправни клаузи, и по-конкретно точка 1, буква р) [...], тъй като ограничават правото на потребителите да упражнят правата си, които могат да се породят или установят след подписването на договора, както е станало с възможността да се търси пълно възстановяване на платените лихви (съгласно решение на Съда [...] от 21 декември 2016 г.)?“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

- 23 С първия си преюдициален въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска договор, в сключен между продавач или доставчик и потребител, клауза, чийто неравноправен характер може да бъде установен по съдебен ред, да може да бъде валидно изменена с договор за новация между този продавач или доставчик и този потребител, с който потребителят се отказва от последиците, до които би довело обявяването на неравноправния характер на тази клауза.
- 24 Следва да се припомни, че по силата на член 6, параграф 1 от Директива 93/13 държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право (решение от 21 декември 2016 г., *Gutiérrez Naranjo и др.*, C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980, т. 53).
- 25 Така по принцип трябва да се счита, че договорна клауза, обявена за неравноправна, никога не е съществувала, така че не може да има никакво действие спрямо потребителя (решение от 21 декември 2016 г., *Gutiérrez Naranjo и др.*, C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980, т. 61).

- 26 Поради това в съответствие с член 6, параграф 1 от Директива 93/13, националният съд трябва да не прилага неравноправните клаузи, така че те да нямат задължителна сила за потребителя, освен ако потребителят се противопостави на това (решение от 26 март 2019 г., Abanca Corporación Bancaria и Bankia, C-70/17 и C-179/17, EU:C:2019:250, т. 52 и цитираната съдебна практика).
- 27 От практиката на Съда обаче се установява, че правото на потребителя на ефективна защита включва възможността да се откаже да предяви правата си, така че в такъв случай трябва да се държи сметка за изразената от потребителя воля, когато, макар да знае, че неравноправната клауза е необвързваща, той заяви, че се противопоставя на нейното премахване, като по този начин одобрява доброволно и информирано въпросната клауза (вж. в този смисъл решение от 14 април 2016 г., Sales Sinués и Drame Ba, C-381/14 и C-385/14, EU:C:2016:252, т. 25).
- 28 Всъщност Директива 93/13 не стига чак до превръщане в задължителна на защитната система срещу използването на неравноправни клаузи от продавачите или доставчиците, въведена с посочената директива в полза на потребителите. Поради това, когато потребител предпочита да не се позовава на тази защитна система, тя не се прилага (решение от 3 октомври 2019 г., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, т. 54).
- 29 Затова, когато това е така, националният съд трябва да вземе предвид изразената от потребителя воля, когато, макар да знае, че неравноправна клауза е необвързваща, въпреки това той заяви, че се противопоставя на нейното премахване, като по този начин се съгласява доброволно и информирано с тази клауза (вж. в този смисъл решение от 21 февруари 2013 г., Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, т. 35).
- 30 Поради това трябва да се приеме по аналогия и както отбелязва по същество генералният адвокат в точки 39—42 от заключението си, че потребител може да се откаже да се позовава на неравноправния характер на клауза в договор за новация, с който потребителят се отказва от последиците, до които би довело обявяването на неравноправния характер на такава клауза, при условие че този отказ е направен при свободно и информирано съгласие.
- 31 Както обаче се установява от цитираната в точка 25 от настоящото решение съдебна практика, отказът на потребителя да се позове на нищожността на неравноправна клауза може да се вземе предвид само ако при този отказ този потребител е знаел, че тази клауза не е обвързваща и произтичащите от това последици. Само при тази хипотеза може да се счита, че му приемането на новацията на такава клауза е направено при свободно и информирано съгласие при спазване на предвидените в член 3 от Директива 93/13 изисквания, което националният съд трябва да провери.
- 32 От изложените по-горе съображения следва, че на първия поставен въпрос трябва да се отговори, че член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска за клауза в договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, чийто неравноправен характер може да бъде установен по съдебен ред, да може да се сключи договор за новация между този продавач или доставчик и този потребител, с който потребителят се отказва от последиците, до които би довело обявяването на неравноправния характер на тази клауза, при условие че този отказ е направен при свободно и информирано съгласие на потребителя, което националният съд трябва да провери.

По втория въпрос

- 33 С втория си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали член 3, параграфи 1 и 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че за самата клауза в договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, с оглед на изменението на

евентуално неравноправна клауза в предишен договор, сключен между тях, или за уреждане на последиците от неравноправния характер на тази друга клауза, може да се счита, че не е била индивидуално договорена и евентуално да бъде обявена за неравноправна.

- 34 Следва да се припомни, че по силата на член 3, параграф 1 от Директива 93/13 контролът на неравноправния характер на клауза от договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, се отнася за клаузи, които не са били индивидуално договорени.
- 35 В член 3, параграф 2 от тази директива се уточнява, че не се счита за индивидуално договорена клауза, която е съставена предварително от продавач или доставчик и следователно потребителят не е имал възможност да влияе на нейното съдържание, по-специално във връзка с договори с общи условия. В това отношение Съдът вече е постановил, че не е индивидуално договорена клауза, която е установена за общо използване (решение от 15 януари 2015 г., Šiba, C-537/13, EU:C:2015:14, т. 31).
- 36 Тези условия може да са изпълнени и по отношение на клауза, чиято цел е да се измени потенциално неравноправна клауза от сключен между същите страни по-ранен договор или за да се уредят последиците от неравноправния характер на тази друга клауза. Сам по себе си фактът, че целта на новата клауза е да се измени по-ранна клауза, която не е била индивидуално договорена, не освобождава националния съд от задължението да провери дали потребителят действително не е имал възможност да влияе на съдържанието на тази нова клауза по смисъла на член 3, параграф 2 от Директива 93/13.
- 37 По делото в главното производство запитващата юрисдикция трябва да вземе предвид всички обстоятелства, при които такава клауза е представена на потребителя, за да се прецени дали той е имал възможност да влияе на съдържанието ѝ.
- 38 В случая обстоятелството, че сключването на разглеждания по делото в главното производство договор за новация се вписва в общата политика на предоговаряне на договорите за ипотечен кредит, основани на променлив лихвен процент и включващи клауза за „долен праг“, възприета от Ibercaja Banco след постановяването на решение 241/2013 на Tribunal Supremo (Върховен съд) от 9 май 2013 г., би могло да е указание за това, че XZ не е имала възможност да влияе на съдържанието на новата клауза за „долен праг“.
- 39 Същото може да се каже за факта, че според обясненията на запитващата юрисдикция банковата институция не е дала на XZ копие от договора и не ѝ е позволила да го вземе със себе си, за да може да се запознае с него.
- 40 При всяко положение само по себе си обстоятелството, че XZ е написала саморъчно преди подписа си под договора за новация, че е разбрала механизма на клаузата за „долен праг“, не позволява да се заключи, че тази клауза е била индивидуално договорена и че потребителят действително е могъл да повлияе на съдържанието на посочената клауза.
- 41 От изложените по-горе съображения следва, че на втория въпрос следва да се отговори в смисъл, че член 3, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че самата клауза от договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, за да бъде изменена потенциално неравноправна клауза от сключен между тях предишен договор или за да се уредят последиците от неравноправния характер на тази друга клауза, може да се счита за такава, която не е била индивидуално договорена, и евентуално да бъде обявена за неравноправна.

По четвъртия въпрос

- 42 С четвъртия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали член 3, параграф 1, член 4, параграф 2 и член 5 от Директива 93/13, трябва да се тълкуват в смисъл, че наложеното на продавач или доставчик изискване за прозрачност по силата на тези разпоредби, предполага, че когато той сключва с потребител договор за ипотечен кредит с променлив лихвен процент с клауза за „долен праг“, в момента на сключването на този договор той трябва да даде на потребителя информацията, необходима за да разбере икономическите последици за него, произтичащи от механизма, установен с тази клауза за „долен праг“.
- 43 Съгласно член 3, параграф 1 от Директива 93/13, клауза от договор сключен между продавач или доставчик и потребител, която не е била индивидуално договорена, се счита за неравнопоставена, когато въпреки изискването за добросъвестност тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от този договор.
- 44 По силата на член 4, параграф 2 от Директива 93/13 преценката за неравноправния характер на клаузите на такъв договор не се отнася нито до основния предмет на договора, нито до съответствието между цената и заплащането, от една страна, и доставените стоки или предоставените услуги като насрещна престация, от друга страна, при условие че тези клаузи са изразени „на ясен и разбираем език“.
- 45 Член 5 от посочената директива освен това гласи, че когато всички или определени клаузи от този договор се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на „ясен и разбираем език“.
- 46 От практиката на Съда се установява, че изискването за прозрачност на договорните клаузи по член 4, параграф 2 и член 5 от Директива 93/13 не може да бъде сведено само до разбираемостта на тези клаузи от формална и граматическа гледна точка. Тъй като въведената с тази директива система на защита се основава на идеята, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика, по-специално по отношение на степента на информираност, това изискване, наложено със същата директива, за изразяване на ясен и разбираем език на договорните клаузи и съответно за прозрачност трябва да се разбира разширително (решение от 3 март 2020 г., *Gómez del Moral Guasch*, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 50).
- 47 При това положение изискването договорните клаузи да са изразени на ясен и разбираем език трябва да се разбира в смисъл, че налага също в договора да е прозрачно изложено конкретното функциониране на механизма, който се сочи в съответната клауза, както и евентуално отношението между този механизъм и механизма, предвиден в други клаузи, така че потребителят да може да прецени въз основа на ясни и разбираеми критерии произтичащите за него икономически последици (решение от 20 септември 2017 г., *Andrić* и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 45).
- 48 Когато става въпрос за договор за ипотечен кредит, националният съд трябва да направи необходимите проверки в това отношение с оглед на всички релевантни фактически елементи, сред които са рекламните материали и информацията, предоставени от кредитодателя при договарянето на договор. По-конкретно, когато отчита всички обстоятелства около сключването на договора, националният съд трябва да провери дали потребителят е бил уведомен за всички обстоятелства, които могат да имат отражение върху обхвата на неговия ангажимент, като му позволят по-специално да изчисли общата цена на своя кредит. Определяща роля при тази преценка играят, от една страна, въпросът дали клаузите са изразени на ясен и разбираем език, така че да позволят на среден потребител да определи тази

цена, и от друга страна, непосочването в договора за кредит на информацията, която се счита за съществена предвид естеството на стоките или услугите, предмет на този договор (решение от 3 март 2020 г., *Gómez del Moral Guasch*, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 52).

- 49 По-конкретно, предоставянето преди сключването на такъв договор, на информацията относно условията на договора и последиците от сключването му е от основно значение за потребителя. Именно въз основа на тази информация той решава дали желае да се обвърже с условията, изготвени предварително от продавача или доставчика (решение от 21 декември 2016 г., *Gutiérrez Naranjo и др.*, C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980, т. 50 и цитираната съдебна практика).
- 50 От друга страна, преценката на неравноправния характер на договорна клауза трябва да се направи спрямо момента на сключване на съответния договор, при отчитане на всички обстоятелства, за които продавачът или доставчикът е можел да знае в този момент и които са от естество да се отразят на по-нататъшното му изпълнение, тъй като дадена договорна клауза може да е носител на неравнопоставеност между страните, проявяваща се едва в хода на изпълнение на договора (решение от 20 септември 2017 г., *Andrić* и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 54).
- 51 При това положение спазването от продавач или доставчик на посоченото в член 4, параграф 2 и в член 5 от Директива 93/13 изискване за прозрачност трябва да се преценява с оглед на данните, с които този продавач или доставчик е разполагал към момента на сключването на договора с потребителя.
- 52 Когато става въпрос особено за клауза за „долен праг“, включена в договор за кредит при променлив лихвен процент, следва да се отбележи, че финансовите последици от механизъм за ограничаване движението надолу на промените на лихвения процент неизбежно зависят от измененията на референтния индекс, въз основа на който се изчислява този процент.
- 53 При тези обстоятелства съответният потребител трябва да бъде в състояние да разбере икономически последици, произтичащи за него от такава клауза (вж. в този смисъл решение от 5 юни 2019 г., *GT*, C-38/17, EU:C:2019:461, т. 33 и цитираната съдебна практика).
- 54 Все пак, когато става въпрос за клауза за ограничаване на движението надолу на променлив лихвен процент, изчислен въз основа на индекс, точната стойност на този процент не може да се определи в договор за кредит за целия срок на договора. Така че не може да се изисква от продавач или доставчик да предостави точна информация относно финансовите последици свързани с измененията на лихвения процент по време на договора, след като тези изменения зависят от бъдещи непредвидими и независещи от волята на този продавач или доставчик събития. По-конкретно прилагането на променлив лихвен процент поради самото си естество в крайна сметка води до колебания на размерите на бъдещите погасителни вноски, така че този продавач или доставчик не може да е в състояние да определи точното отражение на прилагането на клауза за „долен праг“ върху тези погасителни вноски.
- 55 Независимо от това Съдът е постановил, че когато става въпрос за ипотечни кредити с променлив процент, предоставянето на информацията за колебанията в миналото на индекса, въз основа на който се изчислява приложимият лихвен процент, представлява особено съществен елемент (вж. в този смисъл решение от 3 март 2020 г., *Gómez del Moral Guasch*, C-125/18, EU:C:2020:138, т. 56).
- 56 Наистина, въз основа на такава информация потребителят може да бъде в състояние да прецени с оглед на колебанията в миналото вероятността да не може да се възползва от процент по-нисък от този по предлагания му „долен праг“.

- 57 Що се отнася до сумите, от които потребителят ще се откаже, ако приеме нова „клауза за „долен праг“, и които съответстват на разликата между изплатените от потребителя суми въз основа на първоначалната клауза за „долен праг“ и тези, които би следвало да плати при липсата на клауза за „долен праг“, следва да се отбележи, че по принцип тези суми могат лесно да се определят от нормално информиран и в разумни граници съобразителен среден потребител стига да може да разполага с всички необходими данни от страна на продавача или доставчика, в случая банковата институция, която има необходимите опит и познания в това отношение.
- 58 От изложените по-горе съображения следва, че на четвъртия въпрос трябва да се отговори, че член 3, параграф 1, член 4, параграф 2 и член 5 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че изискването за прозрачност, наложено на продавач или доставчик по силата на тези разпоредби, предполага, че при сключването на договор за ипотечен кредит, основан на променлив лихвен процент, в който е включена клауза за „долен праг“ потребителят трябва да бъде в състояние да разбере произтичащите за него икономически последици от въведения с тази клауза за „долен праг“ механизъм, а именно благодарение на предоставянето на информацията за колебанията в миналото на индекса, въз основа на който се изчислява приложимият лихвен процент.

По третия и петия въпрос

- 59 С третия и петия въпрос, които следва да се разгледат заедно, запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали член 3, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с точка 1, буква р) от приложението към нея, както и член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че клауза от договор за новация, с която се изменя клауза от предишен договор, с която продавач или доставчик и потребител се отказват взаимно от предявяване по съдебен ред на претенции по-конкретно, както относно първоначалната клауза, изменена с договора за новация, така и относно новиращата клауза, трябва да се квалифицира като „неравноплавна“.
- 60 От акта за преюдициално запитване се установява, че с договора за новация Ibercaja Banco и XZ се споразумяват за намаляване на процента по клаузата за „долен праг“, приложим по силата на договора за ипотечен кредит, както и за взаимен отказ от предявяване на искове във връзка със старата и с новата клауза за „долен праг“.
- 61 При положение че такава клауза за отказ е договорена в рамките на договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, неравноправният характер на тази клауза може да бъде установен от националния съд, след като осъществи предвидения в член 3 от Директива 93/13 преглед, при условие че тази клауза не е била индивидуално договорена и при спазване на предвидените в член 4, параграф 2 от тази директива ограничения.
- 62 *Както се установява от член 3, параграф 1 от посочената директива*, ако договорна клауза не е индивидуално договорена, тя се счита за неравноплавна, когато въпреки изискването за добросъвестност създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните, произтичащи от договора,
- 63 Националният съд трябва да провери дали разглежданите от него договорни клаузи трябва да се квалифицират като неравноплавни, като по принцип вземе предвид съгласно член 4, параграф 1 от същата директива всички обстоятелства по конкретния случай (решение от 7 август 2018 г., Banco Santander и Escobedo Cortés, C-96/16 и C-94/17, EU:C:2018:643, т. 66).
- 64 Националната юрисдикция следва да определи дали с оглед на конкретните обстоятелства в разглеждания случай дадена клауза отговаря на изискванията за добросъвестност, равнопоставеност и прозрачност. Съдът обаче е компетентен да изведе от разпоредбите на

Директива 93/13 критериите, които тази юрисдикция може или трябва да прилага при такава преценка (решение от 28 юли 2016 г., Verein für Konsumenteninformation, C-191/15, EU:C:2016:612, т. 65).

- 65 Освен това, както се установява от член 3, параграф 3 от Директива 93/13, в приложението към нея се съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които се смятат за неравноправни. В точка 1, буква р) от това приложение като клаузи, които могат да се считат за неравноправни, са посочени тези, които имат за предмет или резултат „изключване или накърняване правото на потребителя да предяви иск или да използва други правни средства“.
- 66 Освен това фактът, че продавач или доставчик и потребител се отказват взаимно от исковете във връзка с договорна клауза, не е пречка националният съд да разгледа неравноправния характер на такава клауза, при положение че тя може да има задължителни последици за потребителя.
- 67 В случая от акта за преюдициално запитване се установява, че с договора за новация Ibercaja Banco и XZ, от една страна, се споразумяват за намаляване на процента в клаузата за „долен праг“, приложима по силата на договора за ипотечен кредит, и от друга страна, взаимно се отказват от предявяване на иски във връзка със старата и с новата клауза за „долен праг“.
- 68 Що се отнася, на първо място, до отказа на XZ да предяви пред националния съд претенциите си във връзка с първоначалната клауза за „долен праг“, следва да се отбележи, че както следва от точки 25—28 от настоящото решение, сама по себе си Директива 93/13 допуска потребител да се откаже с договор от ползата, която би могъл да извлече от обявяването на неравноправния характер на договорна клауза, при положение че този отказ е направен в резултат на свободно и информирано съгласие.
- 69 Освен това, както отбелязва генералният адвокат в точки 70—73 от заключението си, следва да се разграничи отказът от иски, когато той е договорен в споразумение като сделка, самият предмет на която е уреждането на съществуващ спор между продавач или доставчик и потребител, от предварителния отказ от всякакви иски, включен в договор, сключен между потребител и продавач или доставчик, като посочените в точки 75 и 76 от настоящото решение.
- 70 Клауза, която предвижда взаимен отказ от всички иски в рамките на споразумение за уреждането на спор, възникнал между продавач или доставчик и потребител по повод валидността на клауза от обвързващ тези две страни договор може да спада към основния предмет на това споразумение по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13 и поради това да не подлежи на преценката за евентуален неравноправен характер, при положение че е изразена на ясен и разбираем език, като този преглед трябва да се осъществи от националния съд.
- 71 В случая запитващата юрисдикция счита, че XZ не е получила достатъчно информация относно неравноправния характер на първоначалната клауза за „долен праг“ и за сумите, които би имала право да получи обратно поради недължимо платените от нея суми въз основа на тази клауза..
- 72 Както се установява от точка 48 от настоящото решение, преценката на неравноправния характер на клауза от договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, трябва да се направи спрямо момента на сключване на съответния договор, при отчитане на всички обстоятелства, за които продавачът или доставчикът е можел да знае в този момент и които са от естество да се отразят на по-нататъшното му изпълнение, тъй като дадена договорна клауза може да е носител на неравнопоставеност между страните, проявяваща се едва в хода на изпълнение на този договор.

- 73 Впрочем ако запитващата юрисдикция трябва да провери с каква информация е разполагала Ibercaja Banco в деня на сключването на договора за новация, следва да се отбележи, че според информацията, с която разполага Съдът този договор е сключен на 4 март 2014 г. С решението си 241/2013 от 9 май 2013 г., в рамките на производство, образувано от сдружения на потребители, Tribunal Supremo (Върховен съд) постановява, че клаузите за „долен праг“, договорени в договорите за ипотечен кредит, по принцип не отговарят на изискванията за яснота и прозрачност и поради това могат да бъдат обявени за неравноправни. Същевременно Tribunal Supremo (Върховен съд) ограничава последиците от обявяването на тези клаузи за неравноправни за в бъдеще. Все пак едва в решение от 21 декември 2016 г., Gutiérrez Naranjo и др. (C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980), Съдът постановява, че член 6, параграф 1 от Директива 93/13 не допуска такова ограничаване.
- 74 Поради това, от една страна, макар неравноправният характер на първоначалната клауза за „долен праг“, обвързваща XZ и Ibercaja Banco, да може да се предположи в момента на сключването на договора за новация, оказва се, че не става въпрос за сигурен факт, тъй като този характер не е установен между страните по този договор в рамките на съдебно производство.
- 75 От друга страна, не изглежда състоянието на правото в момента на сключването на договора за новация да е позволявало на Ibercaja Banco да знае, че съществуването на неравноправна клауза за „долен праг“ обосновава право на пълно възстановяване на недължимо платените въз основа на тази клауза суми.
- 76 При тези обстоятелства запитващата юрисдикция следва да прецени съществуващата към моментна на сключването на договора за новация степен на сигурност относно неравноправния характер на първоначалната клауза за „долен праг“, за да определи обхвата на информацията, която Ibercaja Banco е трябвало да предостави на XZ по силата на изискването за прозрачност, което следва да спазва при представянето на клаузата за отказ от съдебните искове, за да бъде XZ в състояние да разбере правните последици, произтичащи за нея от клаузата.
- 77 На второ място, когато става въпрос за отказа на страните по делото в главното производство да предявят претенциите си относно новата клауза за „долен праг“ пред националния съд, следва да се подчертае, че както отбелязва генералният адвокат в точки 43 и 44 от заключението си, потребител не може валидно да се задължи да се откаже за в бъдеще от съдебната защита и от правата, които черпи от Директива 93/13. Наистина, по дефиниция той не може да разбере последиците от приемането на такава клауза относно споровете, които е възможно да възникнат в бъдеще.
- 78 В това отношение следва да се припомни, че член 6, параграф 1 от Директива 93/13, според който държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, има императивен характер (вж. в този смисъл решение от 21 декември 2016 г., Gutiérrez Naranjo и др., C-154/15, C-307/15 и C-308/15, EU:C:2016:980, т. 55). Признаването на възможност за предварителен отказ на потребителя от правата, които черпи от защитната система, установена с тази директива, ще противоречи на задължителния характер на тази разпоредба и ще изложи на опасност ефективността на тази система.

79 От изложените по-горе съображения следва, че на третия и на петия въпрос трябва да се отговори, че член 3, параграф 1 от Директива 93/13 във връзка с точка 1, буква р) от приложението към нея, както и член 6, параграф 1 от същата трябва да се тълкуват в смисъл, че:

- клаузата, договорена в сключен между продавач или доставчик и потребител договор с оглед на разрешаването на съществуващ спор, с която потребителят се отказва да предяви пред националния съд претенциите, които би могъл да изложи при липсата на тази клауза, може да бъде квалифицирана като „неравноправна“, по-конкретно ако този потребител не е могъл да разполага с относимата информация, позволяваща му да разбере правните последици произтичащи за него от тази клауза,
- клаузата, с която същият потребител се отказва, по отношение на бъдещи спорове, от съдебните искове, основаващи се на правата, които има по силата на Директива 93/13, не обвързва потребителя.

По съдебните разноски

80 С оглед на обстоятелството, че за страните в главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (четвърти състав) реши:

- 1) Член 6, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкува в смисъл, че допуска за клауза в договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, чийто неравноправен характер може да бъде установен по съдебен ред, да може да се сключи договор за новация между този продавач или доставчик и този потребител, с който потребителят се отказва от последиците, до които би довело обявяването на неравноправния характер на тази клауза, при условие че този отказ е направен при свободно и информирано съгласие на потребителя, което националният съд трябва да провери.
- 2) Член 3, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че самата клауза от договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, за да бъде изменена потенциално неравноправна клауза от сключен между тях предишен договор или за да се уредят последиците от неравноправния характер на тази друга клауза, може да се счита за клауза, която не е била индивидуално договорена, и евентуално да бъде обявена за неравноправна.
- 3) Член 3, параграф 1, член 4, параграф 2 и член 5 от Директива 93/13 трябва да се тълкуват в смисъл, че изискването за прозрачност, наложено на продавач или доставчик по силата на тези разпоредби, предполага, че при сключването на договор за ипотечен кредит, основан на променлив лихвен процент, в който е включена клауза за „долен праг“, потребителят трябва да бъде в състояние да разбере произтичащите за него икономически последици от въведения с тази клауза за „долен праг“ механизъм, а именно благодарение на предоставянето на информацията за колебанията в миналото на индекса, въз основа на който се изчислява приложимият лихвен процент.

- 4) Член 3, параграф 1 от Директива 93/13, във връзка с точка 1, буква р) от приложението към нея, както и член 6, параграф 1 от същата трябва да се тълкуват в следния смисъл:
- клаузата, договорена в сключен между продавач или доставчик и потребител договор с оглед на разрешаването на съществуващ спор, с която потребителят се отказва да предяви пред националния съд претенциите, които би могъл да изложи при липсата на тази клауза, може да бъде квалифицирана като „неравноправна“, по-конкретно ако този потребител не е могъл да разполага с относимата информация, позволяваща му да разбере правните последици, произтичащи за него от тази клауза,
  - клаузата, с която същият потребител се отказва, по отношение на бъдещи спорове, от съдебните иски, основаващи се на правата, които има по силата на Директива 93/13, не обвързва потребителя.

Подписи